

Literatura :

Stones, E. : Teacher Education and Pedagogy.

Journal of Education for Teaching, 1981, 3

Megarry, J. : Simulation, games and the professional for Teaching, 1981, 1

Kwiatkowska, H. : Nowa orientacja w kształceniu nauczycieli. PWN, Warszawa, 1988.

Pedagogická spôsobilosť a metódy jej zisťovania

Ján Varga

Pedagogickú spôsobilosť pokladáme za cieľovú kategóriu, za jeden z dôležitých ukazateľov úrovne nielen pedagogickej, ale aj celkovej prípravy učiteľa. Mladého lekára - absolventa lekárskej fakulty verejnosť, ale aj jeho kolegovia i celá lekárska obec hodnotia podľa toho, ako vie liečiť, inžiniera podľa toho, ako vie projektovať a podobne aj učiteľa je treba predovšetkým podľa toho, ako vie učiť a ako vie naučiť, teda podľa úrovne jeho spôsobilosti. Na význam pedagogickej spôsobilosti a na potrebu hľadať primerané postupy jej zisťovania sa poukazuje v Doporučení o postavení učiteľstva, prijatom Mezinárodnou konferenciou UNESCO v Paríži r. 1966, v ktorom sa hovorí: "Malo by byť uznané, že pokrok v školstve závisí vo veľkej miere na kvalifikácii a odbornej spôsobilosti učiteľského zboru práve tak ako na ľudských, pedagogických a odborných kvalitách každého z jeho členov." 7)

Pojem spôsobilosť v spojení s prácou učiteľa sa v predošlých rokoch používal len v malej miere. Jeho význam bol značne deformovaný. Za spôsobilého bol pokladaný predovšetkým ten, kto bol "politicky vyspelý" a oddaný komunistickej strane. Pojem spôsobilosť v pravom zmysle slova sa viaže na činnosť. Má širší význam ako pojem zručnosť, ktorý sa taktiež používa v súvislosti s činnosťou. Byť spôsobilým znamená splňať základné predpoklady pre vykonávanie konkrétnej činnosti a zároveň vedieť túto činnosť aj úspešne vykonávať.

Byť spôsobilým na pedagogickú činnosť znamená splňať predpoklady na jej vykonávanie, byť v pedagogickej práci úspešným, vedieť ju efektívne vykonávať. "Z psychologického hľadiska sa spôsobilosť môže zakladať na vedomostiach a osvojených úkonoch, na úrovni návykov a zručnosti, ale aj na schopnostiach a charakterových vlastnostiach."²⁾ Základom pre rozvoj pedagogickej spôsobilosti sú všeobecné, odborné i pedagogicko - psychologické vedomosti, praktické zručnosti a osobnostné kvality kandidáta učiteľstva.

Hovoriť o pedagogickej spôsobilosti ako o hlavnom kritérii pre posudzovanie úrovne prípravy učiteľa neznamená stavať sa jednoznačne na stanovisko činnostných či praxeologických koncepcií učiteľského vzdelávania a vôbec to neznamená snahu podceňovať význam teoretickej - či už pedagogicko - psychologickkej alebo vecne predmetovej prípravy učiteľa. Akcentovaním významu pedagogickej spôsobilosti ako výslednej kvality prípravy učiteľa vlastne poukazujeme na zmysel a význam, lepšie povedané na funkciu jeho vedomostného potenciálu, t. j. jeho odborného a pedagogicko - psychologického vzdelania. Vedomosti učiteľa majú byť funkčné. Ved' učiteľ je len vtedy učiteľom, keď svoje odborné vedomosti vie sprostredkovať iným a keď svoje vedomosti z pedagogiky, psychológie i ďalších vied vie využiť ako nástroj pôsobenia na žiakov, keď ich vie využiť vo svojej výchovnej a vzdelávacej práci.

Hovoriť o potrebe rozvíjania pedagogickej spôsobilosti učiteľa už v procese jeho vysokoškolskej prípravy pokladáme za potrebné okrem iného aj z toho dôvodu, že v dôsledku deformácií výučby pedagogických disciplín, ku ktorým na učiteľských prípravkách v minulých rokoch došlo (v niektorých prípadoch no väčšej, inde menšej miere), ocitla sa tvorba koncepcií učiteľského vzdelávania v nových spoločenských podmienkach v pomerne nepriaznivej situácii. Oprávnená snaha odideologizovaní prípravy učiteľov priviedla mnohých odborníkov, hlavne vysokoškolských funkcionárov k oživeniu tradičnej akademickej prípravy stredoškolských profesorov, prejavujúcej sa v preferovaní vecne predmetovej zložky a v podceňovaní pedagogicko - psychologickkej zložky tejto prípravy. V súčasnej dobe sa tieto tendencie prejavujú nielen na filozofických a prírodovedeckých fakultách, ale aj na fakultách pedagogických, čo možno chápať ako dôsledok zjednotenia obsahu prípravy učiteľov stredných škôl s obsahom prípravy učiteľov II. stupňa základnej školy, ku ktorému došlo v r. 1976. Z uvedených dôvodov je potrebné znovu si položiť otázku, v čom je podstata učiteľovej práce, na aké činnosti má ho vysoká škola uspôsobiť, v čom sa má budúci učiteľ vzdelávať, ak chceme, aby odchádzal z vysokej školy ako absolvent spôsobilý na výkon učiteľského povolania. Inak povedané, z uznania pedagogickej spôsobilosti ako základného cieľa učiteľského vzdelávania je potrebné vyvodit' závery aj pre tvorbu jeho obsahu a tiež pre zamyslenie sa nad prostriedkami jej zisťovania.

Univerzálnu metódu rozvíjania pedagogickej spôsobilosti zatiaľ nepoznáme. Možno však prijať všeobecne platnú zásadu, že pripravovať budúcich učiteľov tak, aby sa stali spôsobilými vychovávať a vzdelávať iných, znamená sprístupňovať im nielen poznatky a nové zdroje vedomostí, ale poskytovať tiež i príležitosť k osvojeniu si potrebných praktických zručností, dávať im možnosť "cvičiť sa" v tých činnostiach, ktoré tvoria štruktúru učiteľovej práce. Znamená to učiť ich diagnostikovať prejavy žiakov, komunikovať a nadväzovať so žiakmi kontakty, učiť ich tvoriť projekt

vyučovacej jednotky, pracovať s modernými učebnými pomôckami a pod. V tejto súvislosti stojí pred teóriou učiteľského vzdelávania úloha vymedziť funkciu jednotlivých foriem pedagogickej praxe v príprave študentov na povolanie a hľadať prostriedky jej zefektívnenia.

Zložitejšou sa ukazuje otázka zisťovania úrovne osvojenia si pedagogickej spôsobilosti, otázka rozlišovania kvalitatívnych stupňov tejto spôsobilosti. Pedagogická spôsobilosť podľa M. Maciaszeka sa prejavuje v dvoch kvalitách, v dvoch stupňoch.³⁾ Prvý stupeň nazývaný schematickou spôsobilosťou sa prejavuje v tom, že mladý učiteľ - absolvent vysokej školy dokáže riadiť vyučovací proces v súlade s vopred pripravenou schémou - písomnou prípravou. Druhým vyšším stupňom pedagogickej spôsobilosti je pedagogická tvorivosť učiteľa, ktorá sa prejavuje v schopnosti prispôbovať svoje rozhodovanie a jednotlivé úkony k meniacim sa pedagogickým situáciám, bežne sa objavujúcim v procese vyučovania.

Je otázkou, či štátne skúšky v takej podobe ako sa realizujú doteraz možno považovať za dostatečnú formu zisťovania pedagogickej spôsobilosti absolventa vysokej školy.

Je všeobecne známe, že táto skúška má prevažne verbálny charakter a preverujú sa ňou iba niektoré z predpokladov na výkon učiteľského povolania, t.j. teoretické vedomosti absolventa a prinajlepšom spôsobilosť interpretovať vedecké poznatky. Spôsobilosť pre vyučovanie a na výkon jednotlivých pedagogických činností sa touto skúškou neoveruje.

Vzniká otázka, či by bolo možné za skúšku spôsobilosti pokladať praktický výstup študenta pred cvičným učiteľom na súvislej pedagogickej praxi a či referencie o úrovni pripravenosti toho - ktorého študenta zo strany cvičného učiteľa možno akceptovať ako rozhodujúce pre priznanie aspoň I. stupňa pedagogickej spôsobilosti absolventa. Azda činnejšou formou tejto preverky by bol praktický výstup absolventa pred troj-štvor-člennou komisiou v podmienkach fakultnej školy, ktorý by sa mohol realizovať v poslednom semestri štúdia po návrate zo súvislej praxe. V každom prípade je potrebné usilovať o to, aby praktická skúška absolventa učiteľskej prípravky stala sa súčasťou štátnej skúšky konanej pred komisiou ustanovenou dekanom fakulty. Vyšší stupeň pedagogickej spôsobilosti prejavujúci sa v tvorivom prístupe učiteľa k pedagogickej práci mohol by mať charakter skúšky a navrhujeme ho uskutočniť najskôr po 2 rokoch pedagogickej práce a viazať ho na postup do vyššieho platového stupňa.

1) Doporučení o postavení učitelů Zpráva komise expertů UNESCO pro učitelské vzdělání vypracovaná na zasedání ve dnech 4 - 15 prosince 1967 v Paříži. (Zprávy ÚUV v Praze, č. 12, 1968.)

2) Jurčo M. Utváranie poznávacích procesov a schopností u detí aťa Bratislava 1964

3) Maciaszek, M.: Vytváření didaktických dovedností učitele. Praha 1969e

Poznámky